

До спеціалізованої вченої ради у
Приватному акціонерному товаристві «Вищий
навчальний заклад «Національна академія
управління»
вул. Ушинського, 15, м. Київ, 03151

ВІДГУК

офіційного опонента, доктора юридичних наук, професора
Митрофанова Ігоря Івановича на дисертацію Нордіо Вадима Вікторовича за темою
«Кримінальна відповідальність за правопорушення, вчинені виконавцями
(державними або приватними) чи стосовно них», подану на здобуття наукового
ступеня доктора філософії за спеціальністю 081

Із погляду філософії права, судовий акт, позбавлений механізму його фактичної реалізації, втрачає свою онтологічну сутність та перетворюється на декларативну абстракцію. Право на судовий захист охоплює не лише фазу прийняття рішення, а й етап його примусового втілення у матеріальну дійсність (що відображено й у нормотворчій логіці Закону України «Про виконавче провадження» № 1404-VIII). Невідворотність виконання рішень постає принциповою вимогою правової визначеності й імперативом відновлення порушеного паритету суб'єктивних прав. У цьому контексті інститут публічних і приватних виконавців виступає уособленням *легітимного монопольного примусу держави*. Відтак, кримінально-правовий захист їхньої діяльності є не просто охороною посадових осіб, а правовою гарантією авторитету публічної влади та правопорядку як такого.

Захист діяльності виконавців від зовнішніх посягань забезпечується комплексом норм Кримінального кодексу України, спрямованих на нейтралізацію деструктивного впливу на систему правосуддя: 1) *протидія протиправному запереченню волі держави* – через фіксацію покарання за вчинення опору суб'єктам виконання (ч.ч. 2, 3 ст. 342 КК України) та протиправного втручання в їхню діяльність (ст. 343 КК України); 2) *захист матеріально-побутових умов функціонування правосуддя* –

шляхом встановлення покарання за умисне знищення чи пошкодження майна виконавців або їхніх близьких (ст. 347 КК України). Діалектичний зв'язок між виконанням рішень та доступністю правосуддя знаходить свій вираз також у кримінально-правових нормативах, що визначають покарання за ухилення від виконання соціально значущих обов'язків (статті 164, 165 КК України), посягають на автентичність правової документації (ст. 358 КК України) або процесуальну чесність учасників провадження (статті 384, 385 КК України).

Сучасна концепція правової держави передбачає поступове роздержавлення окремих функцій із збереженням їхньої публічно-правової природи. Включення приватних виконавців до переліку осіб, які надають публічні послуги (згідно з пп. «б» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції»), обумовлює виникнення специфічного деонтологічного статусу. Виконавець – як державний, так і приватний – наділяється фрагментом владних повноважень, що трансформує його етичну відповідальність перед соціумом. Довіра до інституту правосуддя вимагає гарантій від зловживань цим делегованим ресурсом. Саме цим зумовлена функціональна трансформація виконавця із *суб'єкта захисту* на можливого *суб'єкта кримінального правопорушення*: а) у разі зловживання повноваженнями з метою отримання неправомірної вигоди (ст. 365² КК України); б) у випадках деформації професійного обов'язку під впливом підкупу (ч. 3 ст. 368⁴ КК України).

Аксіологічний аналіз чинного законодавства виявляє суттєвий розрив між теоретичною концептуалізацією кримінально-правової охорони та практичною реалізацією відповідних норм. Низький показник реального застосування цих приписів свідчить про ґносеологічну недосконалість досліджень даної проблеми та деструктивну розбіжність між «нормою права» (*de jure*) та «правовою реальністю» (*de facto*).

Окрім того, має місце порушення принципу формальної рівності та внутрішньої системності права на етапі законотворення: *аксіологічна дисонансна суперечність* – законодавець, встановивши кримінальну відповідальність за зловживання

повноваженнями як для державних, так і для приватних виконавців (ст. 365² КК України), водночас сформулював норму про підкуп (ст. 368⁴ КК України) таким чином, що вона охоплює лише приватного виконавця, залишаючи поза аналогічним спеціальним складом підкуп державного виконавця. Це створює ситуацію викривленої диференціації відповідальності та порушує ви вимогу правової справедливості. Ці нормотворчі прогалини, підсилені відсутністю єдиного герменевтичного підходу та правових позицій з боку Верховного Суду, створюють стан правової невизначеності для правозастосовної практики, що підриває фундаментальну мету існування інституту примусового виконання – забезпечення панування права у суспільстві.

Не можна розглядати ці проблеми у відриві від тих питань, що безпосередньо прив'язані до конкретного кримінально-правового нормативу, оскільки норма кримінально права є поєднанням норм Загальної й Особливої частин КК. Ці норми, наприклад, не лише визначають вичерпний перелік засобів впливу на осіб, які вчинили кримінальні правопорушення, але й встановлюють правила їхнього застосування. Ці приписи є особливим видом норм кримінального права, які формують специфічну групу покарань. Це пов'язано з тим, що: диспозиція (частина норми, що описує об'єкт, об'єктивну сторону, суб'єкт і суб'єктивну сторону кримінального правопорушення) вказує на суспільну небезпеку діяння. Отже, вона визначає ступінь караності та встановлює основне покарання. Санкційні ж приписи (інша частина норми) конкретизують процедурні питання застосування всіх кримінально-правових засобів впливу, що зафіксовані в статтях Загальної й Особливої частин КК України.

У сучасній українській юридичній науці спостерігається суттєвий гносеологічний дефіцит цілісних, фундаментальних концептуалізацій, присвячених онтології та телеології встановлення покарання за делікти, вчинені суб'єктами примусового виконання рішення (як державних, так і приватних) або спрямовані проти їхньої діяльності. Наразі вітчизняний науковий дискурс переважно обмежений галузевими розвідками нормативно-догматичного спрямування чи фрагментарним

дослідженням окремих складів кримінальних правопорушень, де зазначена категорія осіб постає у вузькоприкладній ролі потерпілого або суб'єкта правопорушення (зокрема, у працях А. С. Габуди, А. Г. Мартіросяна, М. В. Рябенка та ін.).

Незважаючи на наявність окремих теоретико-методологічних та емпіричних наробок у дослідженнях широкого кола науковців (П. П. Андрушка, Є. М. Блажівського, О. О. Дудорова, З. А. Загинеї-Заболотенко, В. О. Навроцького, М. І. Хавронюка та багатьох інших), концептуальні засади взаємодії кримінально-правового інструментарію з інститутом виконання рішень залишаються феноменологічно невизначеними.

Аксіологічна й онтологічна витребуваність вирішення цієї проблеми обумовлена кількома сутнісними вимірами: 1) *системна узгодженість праксису та догми* – наявний правотворчий і правозастосовний досвід демонструє дисгармонію та деформацію системності норм кримінального права, покликаних забезпечувати правопорядок у сфері публічного виконання; 2) *трансформація легітимного примусу* – сучасний правопорядок вимагає переосмислення межі між монополією держави на легітимне насильство та розширенням суб'єктності приватного виконання через призму правової справедливості та захисту прав людини; 3) *інституційна цілісність правосуддя* – виконання судових рішень є завершальним етапом реалізації права на судовий захист; відповідно, правопорушення у цій сфері посягають безпосередньо на деонтологічну сутність правосуддя й авторитет державної влади.

Таким чином, комплексний філософсько-правовий аналіз інституту покарання у сфері виконавчого провадження постає не просто галузевим завданням, а нагальною імперативною потребою для гарантування правової визначеності та функціональної спроможності всієї правової системи України.

Актуальність кваліфікаційної наукової праці підтверджується ще тим, що обраний напрям дисертації відповідає плану тем науково-дослідної роботи ВНЗ «Національна академія управління» на 2022–2027 рр., а саме: «Актуальні проблеми юридичної відповідальності за порушення законодавства в публічній та приватній

сферах» (державний реєстраційний номер 0122U202083), «Правове забезпечення суспільних відносин в умовах європейської інтеграції» (державний реєстраційний номер 0122U202084).

Обґрунтованість наукових положень, висновків і рекомендацій, що містяться в дисертації.

Мета дисертації: розроблення кримінально-догматичної концепції мінімізації деструктивного впливу протиправних діянь у сфері виконання рішень (як вчинюваних суб'єктами примусового виконання, так і спрямованих проти їхньої законної діяльності), що передбачає переосмислення меж кримінально-правового впливу, критеріїв пропорційності покарання та формування обґрунтованої моделі модернізації вітчизняного законодавства та правозастосовної практики на засадах верховенства права.

Для досягнення цієї мети автором було виокремлено такі *завдання*:

- охарактеризувати нормативно-правове регулювання примусового виконання рішень в Україні та діяльності виконавців, визначивши його правову природу;
- визначити поняття та систему кримінальних правопорушень, вчинених виконавцями (державними та приватними) чи стосовно них;
- встановити основні підходи в науковій літературі та в судовій практиці щодо визначення статусу державних виконавців як відповідних спеціальних суб'єктів;
- встановити основні підходи в науковій літературі та в судовій практиці щодо визначення статусу приватних виконавців як відповідних спеціальних суб'єктів;
- охарактеризувати підроблення виконавцями офіційних документів з урахуванням особливостей ухвалення рішень у виконавчих провадженнях;
- виявити особливості зловживання виконавцями своїми службовими повноваженнями та виокремлення ознак, що характеризують таку їх кримінально-протиправну поведінку;
- визначити особливості підстави кримінальної відповідальності виконавців за підкуп з урахуванням матеріалів судової практики;

- охарактеризувати кримінальні правопорушення проти авторитету органів державної влади, ознакою складів потерпілих є виконавець;
- визначити, чи впливають на кримінальну відповідальність особи, яка злісно ухиляється від сплати аліментів недоліки в роботі виконавця під час примусового виконання рішень;
- сформулювати рекомендації та пропозиції щодо вдосконалення кримінального законодавства України.

Автор успішно виконав поставлені завдання та досягнув мети дослідження, переосмисливши онтологічні межі кримінально-правового впливу крізь призму телеології кримінального покарання, критеріїв його пропорційності та справедливості як фундаментальних цінностей верховенства права, розробив цілісну методологічну модель гармонізації функціонального призначення суб'єктів примусового виконання із завданнями захисту їхньої законної діяльності, що слугуватиме теоретичним підґрунтям для ціннісно-орієнтованої модернізації вітчизняного законодавства та правозастосовної практики.

Для цього в роботі використано такі загальнонаукові й спеціально-наукові методи: *цивілізаційний* – в осмисленні зміни парадигми нормативного регулювання діяльності виконавців та делегування державою повноважень на здійснення примусового виконання рішень приватним виконавцям, а також компетенційний вплив на кримінально-правове розуміння приватних і державних виконавців як суб'єктів кримінальних правопорушень (підрозділи 1.1, 2.1, 2.2); *діалектичний* – при дослідженні поняття та системи кримінальних правопорушень, що вчиняються виконавцями або стосовно них, в осмисленні взаємозв'язку між ними, а також при вирішенні питання можливого запровадження покарання для виконавців за здійснення ними колабораційної діяльності та дослідженні впливу недоліків в діяльності виконавців на покарання інших суб'єктів (підрозділи 1.2, 2.6, 3.2); *антропологічний* – для розуміння основних підходів під час кваліфікації кримінальних правопорушень, вчинених державними та приватними виконавцями або стосовно них, а також

кримінальних правопорушень у сфері примусового виконання рішень (підрозділи 2.3, 2.4, 2.5, 3.1, 3.3).

У роботі використовувалися такі загальнонаукові методи і засоби пізнання: *системний і структурний* – у світлі якого кримінально-правове забезпечення охорони примусового виконання рішень постає системою кримінальних правопорушень (підрозділи 1.2, 2.3, 2.4, 2.5, 3.1, 3.3); *функціональний* – у розумінні реалізації повноважень державними та приватними виконавцями та встановленням підстави кримінальної відповідальності у сфері примусового виконання рішень (підрозділи 1.1, 2.1, 2.2); *феноменологічний* – в осмисленні доцільності встановлення кримінальної відповідальності приватних виконавців за колабораційну діяльність, впливу недоліків в діяльності виконавців на кримінальну відповідальність інших суб'єктів (підрозділ 2.6, 3.2); *герменевтичний* – при формуванні понятійного апарата дослідження, розкриття змісту основних понять (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4); *статистичний* – для характеристики кількісних показників поширеності кримінальних правопорушень, вчинених особами, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з надання публічних послуг (підрозділи 2.2, 2.4), а також для пошуку та характеристики судової практики, яка стосується предмета дослідження за Єдиним державним реєстром судових рішень (<https://reyestr.court.gov.ua/>) та Базою правових позицій Верховного Суду (<https://lpd.court.gov.ua/>) (підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 3.1, 3.2, 3.3). У роботі використовувалися загальнонаукові принципи, а саме – історизму, об'єктивності, детермінізму, конкретності та діяльнісний підхід.

Серед конкретнонаукових підходів і методів використовувалися: *доктринальний* – при тлумаченні нормативного регулювання примусового виконання рішень в Україні та діяльності державних та приватних виконавців, визначенні системи кримінальних правопорушень, що є предметом дослідження, а також при визначенні теоретичного опрацювання окремих проблем дослідження (розділ 1, підрозділи 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 2.5, 3.1, 3.2, 3.3); *формальнодогматичний підхід* – при тлумаченні норм кримінального законодавства України, при розкритті змісту та

сутності юридичних понять (підрозділи 1.1, 1.2, 2.1, 2.2, 2.3, 2.4, 3.1, 3.2, 3.3); *метод системно-структурного аналізу* дозволив виокремити види кримінальних правопорушень, вчинених державними та приватними виконавцями або стосовно них (підрозділ 1.2), а також виокремити й охарактеризувати конкретні кримінальні правопорушення відповідного виду (підрозділи 2.3, 2.4, 2.5, 3.1, 3.2, 3.3); *праксеологічний та прогностичний методи* – при обґрунтуванні перспективних напрямків подальшого вдосконалення підстави кримінальної відповідальності за кримінальні правопорушення, вчинені державними та приватними виконавцями або стосовно них (розділи 2 та 3).

Висновки, викладені в кваліфікаційній науковій праці, є переконливими й аргументованими. Для підтримання своїх тез автор використав 275 джерел, серед яких різні наукові історичні джерела, що відтворюють динаміку вставлення покарання за аналогічні кримінально карані делікти в різні періоди розвитку правової системи країни, праці в галузі теорії кримінального права, Конституція України, Кримінальний кодекс України, законодавство у сфері примусового виконання судових рішень в Україні. Дослідження базується на солідній теоретичній підставі, що включає наукові напрацювання в сфері кримінально-правової охорони авторитету органів державної влади вітчизняних і зарубіжних науковців.

Під час виконання кваліфікаційної наукової праці В. В. Нордіо виявив вміння працювати з різними групами джерел, систематизувати, синтезувати й узагальнювати великий фактологічний матеріал, вдумливо аналізувати перебіг подій, використовуючи міжпредметні та міждисциплінарні зв'язки з різних галузей знань (філософії, психології, медицини, кримінології, загальної теорії права). Це дозволило здобувачеві ступеня доктора філософії виконати дослідження з обраної проблематики.

Наукова новизна одержаних результатів. Сутнісно та за змістом дисертація є цілісним і системним науковим дослідженням. У ній здійснено порівняльно-правовий аналіз проблем кримінальної відповідальності за правопорушення, вчинені виконавцями або стосовно них. Це сприятиме підвищенню ефективності регулюючої

та відновлювальної функції кримінального права в цій сфері. Дослідження містить елементи наукової новизни та має важливе значення як для науки кримінального права, так і для практичного застосування зазначеного нормативу.

Під час дослідження В. В. Нордіо отримано такі основні наукові результати:

уперше:

- виокремлено кримінальні правопорушення, що вчиняються виконавцями (державними та приватними) чи стосовно них, під якими запропоновано розуміти передбачені в Особливій частині КК України умисні суспільно небезпечні діяння, вчинені суб'єктом кримінального правопорушення, спрямовані на порушення порядку здійснення виконавчого провадження як завершальної стадії судового провадження і примусового виконання судових рішень та рішень інших органів (посадових осіб);

- запропоновано таку класифікацію кримінальних правопорушень, що вчиняються виконавцями (державними та приватними) чи стосовно них: 1) кримінальні правопорушення, вчинені виконавцями (державними та приватними), тобто якщо виконавці виступають суб'єктами кримінальних правопорушень (статті 358, 365², 368⁴ КК України); 2) кримінальні правопорушення, що вчиняються стосовно виконавців (державних і приватних), тобто якщо виконавці є об'єктом кримінально-правового впливу (частини 2, 3 ст. 342, ст. 343, ст. 347 КК України); 3) кримінальні правопорушення, які вчиняються у сфері примусову виконання рішень, тобто виконавці не є ні суб'єктами кримінальних правопорушень, ні об'єктами кримінально-правового впливу, однак їх поведінка може впливати на наявність відповідного складу кримінального правопорушення (статті 164, 165, 384, 385 КК України);

- встановлено, що невизнання у кримінально-правовому розумінні приватних виконавців особами, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з надання публічних послуг, а віднесення їх до службових осіб, не повинно тягнути автоматичного виключення приватних виконавців з числа осіб, які не є державними службовцями, посадовими особами місцевого самоврядування, але надають публічні послуги (пп «б» п. 2 ч. 1 ст. 3 Закону України «Про запобігання корупції» від

14.10.2014 № 1700-VII), який має адміністративно-правову природу та для якого є індиферентним поділ на службових осіб і осіб, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з надання публічних послуг;

– охарактеризовано адміністративно-правову природу діяльності державних і приватних виконавців щодо примусового виконання рішень, зокрема, особливості делегування повноважень з примусового виконання рішень приватними виконавцями та її безпосереднє здійснення державними виконавцями, спрямованість діяльності приватних та державних виконавців до досягнення публічного інтересу, яка обумовлює виокремлення їх спеціальних ознак як суб'єктів кримінальних правопорушень, а саме службових осіб (представників влади), а не осіб, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з надання публічних послуг;

удосконалено:

– уявлення науковців про те, що приватний виконавець, ураховуючи характер повноважень, якими він наділений під час примусового виконання судових рішень, не є особою, яка здійснює професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг, а належить до службових осіб, виконуючи одночасно функцію представника влади й адміністративно господарську функцію; запропоновано виключити вказівку на приватного виконавця з диспозицій статей 365² та 368⁴ КК України;

– підходи вчених щодо необхідності уніфікації кількості та формулювань суспільно небезпечних діянь, передбачених у ч. 2 ст. 358 та ст. 366 КК України. Для обґрунтування такого підходу використано аргумент, що дисбаланс між кількістю таких діянь у цих статтях, використання законодавцем у диспозиції ч. 1 ст. 366 КК України відкритого переліку, який закінчується невизначеним діянням «інше підроблення офіційних документів», може негативно вплинути на однакове застосування кримінального закону до типових форм кримінальних правопорушень;

– уявлення про правовий статус виконавців, який має кримінально-правове значення під час кваліфікації вчиненого ним кримінального правопорушення, а саме його наявність у відповідних темпоральних межах (відкриття виконавчого

провадження та винесення про це постанови; закінчення виконавчого провадження з підстав, передбачених законодавством України);

– підходи, що диференціація кримінальної відповідальності за протиправний вплив на працівника правоохоронного органу (статті 343, 345, 348, 349 КК України) та відсутність такої диференціації кримінальної відповідальності стосовно виконавця обумовлює висновок, що стосовно виконавця втручання в його діяльність може бути вчинено в будь-який спосіб, передбачений статтями 345, 348, 349 КК України, за винятком умисного знищення або пошкодження майна, та потребує кваліфікації за ст. 343 КК України;

– формулювання потерпілих у статтях 342, 343 та 347 КК України шляхом вказівки не лише на державних та приватних виконавців, а на осіб, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з надання публічних послуг, ураховуючи недосконалий перелік таких осіб у КК України та задля потреб однакової кримінально-правової охорони осіб, які виконують близькі за своїм значенням професійні функції з надання публічних послуг;

дістали подальшого розвитку:

– підходи в теорії кримінального права та в судовій практиці щодо того, що державні виконавці незалежно від посади, яку вони обіймають в органі виконавчої служби, є службовими особами, як виконують постійно, тимчасово або за спеціальним повноваженням функцію представника влади й адміністративно-господарську функцію, а в разі зайняття керівної посади – ще й організаційно-розпорядчу функцію. З огляду на викладене запропоновано виключити вказівку на державного виконавця зі статей 365² та 368⁴ КК України, вилучивши його з категорії осіб, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з наданням публічних послуг;

– підходи до кваліфікації за статтями 164 та 165 КК України залежно від недоліків у діяльності виконавця. Зокрема, доведено, що з огляду на правову природу обов'язку батьків утримувати своїх дітей, а також з урахуванням поняття «злісне ухилення від сплати аліментів» (примітка ст. 164 КК України), недоліки у роботі

виконавців (державних або приватних), допущених у виконавчому провадженні з аліментних зобов'язань не може виправдовувати злісне невиконання особою обов'язку зі сплати встановлених рішенням суду коштів на утримання дітей та не виключає кримінальну відповідальність за ст. 164 КК України;

– положення, що попри вказівку на наявність форми та реквізитів як обов'язкових атрибутів офіційних документів, вважаємо, що у разі, коли лише недотримані вказані вимоги під час оформлення виконавцем документу, однак ухвалений документ посвідчує відповідні події, явища, факти і права або може бути використаний як документ-доказ, доцільно констатувати, що вчинене хоча і містить ознаки складу кримінального правопорушення, але не є суспільно небезпечними, тобто вважаються малозначними (ч. 2 ст. 11 КК України);

– підходи до виокремлення ознак зловживання повноваженнями особою, яка надає публічні послуги: 1) використання особою, яка надає публічні послуги, наданих повноважень чи пов'язаних з ними можливостей; 2) вчинення відповідних дій всупереч інтересам професійної діяльності, яку особа здійснює; 3) охоплює як використання особами, які здійснюють професійну діяльність, пов'язану з надання публічних послуг, своїх повноважень чи пов'язаних з ними можливостей всупереч інтересам служби, так і вчинення ними дій, які явно виходять за межі наданих повноважень; 4) мета одержання неправомірної вигоди для себе чи інших осіб;

– твердження, що потерпілим від втручання (ст. 343 КК України) є не працівник органу державної виконавчої служби, а державний виконавець з огляду на те, що кримінальні правопорушення, передбачені розділом XV Особливої частини КК України, заподіюють шкоду виключно правомірному здійсненню публічної влади, носіями якої є не будь-які особи, які працюють в тих чи інших органах державної влади, а особи, які таку публічну владу реалізують, будучи наділеними відповідними владними повноваженнями; державні виконавці, а не інші працівники державної виконавчої служби реалізують основну функцію органу ДВС, визначену законодавством, а саме примусове виконання рішень у порядку, передбаченому

законом.

У науковій кваліфікаційній праці пропонуються внесення таких змін у КК України: 1) у частині другій статті 358 цього Кодексу; 2) у частині першій ст. 365² цього Кодексу; 3) у частинах першій та третій статті 368⁴ цього Кодексу; 4) у частинах першій та другій та 342 КК України; 5) у частині першій статті 343 цього Кодексу; 6) у частині першій статті 347 цього Кодексу; 7) у частині першій статті 384 цього Кодексу: – після слів «а також» доповнити словами: «завідомо неправдива рецензія на звіт оцінювача».

Оцінювання змісту дисертації й її оформлення. Представлена кваліфікаційна наукова праця відрізняється логіко-структурною цілісністю, високим рівнем змістовної архітекτονіки та концептуально обґрунтованими висновками. Архітектура дисертаційного дослідження зумовлена його телеологією (метою) та відповідними дослідницькими завданнями. Структурно праця охоплює вступ, перелік умовних скорочень, три розділи, які містять одинадцять підрозділів, висновки, список використаних джерел. Загальний обсяг дисертації становить 234 сторінки, з яких основний текст дисертації – 172 сторінки, список використаних джерел – 33 сторінки (275 найменувань), додатки на 13 сторінках.

Академічний дискурс дисертації В. В. Нордіо вирізняється високою мовно-стилістичною культурою. Здобувач ступеня доктора філософії демонструє сформоване гносеологічне мислення, навички наукової дискусії та високу аргументативну спроможність щодо обґрунтування власного правового погляду. Дисертація відповідає встановленим формально-юридичним вимогам, а її основні теоретико-правові положення належним чином апробовані у фахових публікаціях.

Публічний захист дисертації на здобуття ступеня доктора філософії становить важливий онтологічний етап професійного самовизначення дослідника. Він виступає форматом експертної верифікації, що дозволяє встановити рівень наукової та методологічної зрілості здобувача. Фундаментальною засадою цього процесу є дотримання принципів об'єктивності, безсторонності й академічної етики під час

оцінювання правових концепцій дисертанта. Зазначена евристична процедура сприяє не лише вдосконаленню тексту праці, а й корекції правового світогляду науковця.

У контексті окресленого доцільно висловити низку методологічних зауважень, міркувань та порад, спрямованих на подальшу евристичну розбудову та концептуалізацію даної правової проблематики у майбутніх працях автора.

1. Щодо визначення теми дисертаційної роботи.

У кваліфікаційній праці вказана тема «Кримінальна відповідальність за правопорушення, вчинені виконавцями (державними або приватними) чи стосовно них», що демонструє певний методологічний дисбаланс: автор необґрунтовано звужує дискурс реалізації кримінальної відповідальності за посягання, вчинені виконавцями (державними або приватними) чи стосовно них, зводячи онтологічну складність цього інституту виключно до його формально-догматичної підстави – складу кримінального правопорушення. Водночас системний філософсько-правовий аналіз засобів реалізації кримінальної відповідальності дозволив би концептуалізувати сутність та межі практичного застосування інструментарію кримінально-правового впливу на суб'єктів деструктивної поведінки щодо авторитету органів державної влади й управління.

2. Предметне самовизначення дослідження застерігає від методологічного ототожнення поняття *«кримінальна відповідальність за конкретне кримінальне правопорушення»* із нормативною конструкцією відповідної статті Особливої частини КК України. Заявлення кримінальної відповідальності як предмета пізнання вимагає цілісного розгляду всіх феноменологічних форм її реалізації та всієї повноти заходів державного примусу. З огляду на це, частково виправданим бачиться звуження предмета аналізу до складу злочину як іманентної юридичної підстави такої відповідальності. Адже стаття Особливої частини визначає лише видові та часові (кількісні) межі покарання, тоді як кримінальна відповідальність як філософсько-правова категорія репрезентує цілісну систему імперативно-санкційних приписів і правовідносин, що виникають на їх основі.

3. На жаль, в кваліфікаційній науковій праці Вадим Вікторович Нордіо не проводить розрізнення посягань, що вчиняються виконавцями (державними або приватними) чи стосовно них, з посяганнями, що зафіксовані в тексті проєкту КК України. Так, наприклад, у статті 8.3.2 «Невиконання або перешкоджання виконанню судового рішення» проєкту КК України (станом на 25.06.2026 року) встановлено, що особа, яка: 1) не виконала ухвалене судом чи слідчим суддею судове рішення, що набрало законної сили, або 2) перешкоджала його виконанню, – вчинила злочин 1 ступеня. Стаття 8.3.3 «Незаконні діяння щодо майна, на яке накладено арешт, та майна, яке описане, підлягає конфіскації чи вилученню» визначає, що особа, яка: 1) відчужила, приховала, підмінила, пошкодила, знищила або здійснила інші незаконні дії щодо майна, на яке накладено арешт, або майна, яке описане, якщо це майно було їй ввірене, 2) порушила обмеження (обтяження) права користуватися таким майном, якщо це майно було їй ввірене, 3) здійснила банківську операцію з коштами (вкладами), на які накладено арешт, будучи представником фінансової установи, або 4) вчинила дії, передбачені пунктами 1–3 цієї статті, щодо майна, яке підлягає конфіскації, або речі, яка підлягає вилученню, за рішенням суду, що набрало законної сили, – вчинила злочин 1 ступеня.

Статті 9.7.6 «Опір», 9.7.7 «Насильство у зв'язку зі здійсненням особою службових повноважень чи виконанням професійних обов'язків, виконанням юридичного обов'язку чи використанням суб'єктивного права», 9.7.8 «Перешкоджання діяльності особи, яка здійснює службові повноваження чи виконує професійні обов'язки» й інші визначають кримінальні правопорушення проти порядку публічного управління.

Такий підхід загравав новими кольорами та надав можливість обговорення багатьох новел у встановленні покарання за наругу над могилою, іншим місцем поховання або тілом померлого.

4. Декілька зауважень щодо методології дослідження. Догматичний метод хоча і націлений на формалізацію та систематизацію норм права, прямо або опосередковано

відштовхується від фактичних суспільних відносин, від самого життя. У юридичній догмі прямо або побічно, точно або приблизно, але відображається зміст справжнього життя людей. Чому магістральним напрямом рецепції римського права, своєрідним ядром європейської юридичної догматики було цивільне право? Тому що воно відображало найменш мінливий і найбільш фундаментальний елемент людського життя – матеріальні інтереси. Форми власності можуть бути різні, але те, що вона необхідна людині, – очевидний факт; форми й умови договорів можуть історично мінятися, але сам факт зобов'язальних відносин між людьми глибоко вкорінений в житті тощо. Норма права – це не тільки й не стільки сваволя законодавця, це факт життя, що народжує норму. Самі фактичні відносини, що мають місце між людьми, народжують норму, що потім набуває форми позитивного права. У цьому випадку догматичний метод природно доповнюється історичним і соціологічним методами. Юрист-догматик, аналізуючи позитивне право, повинен мати, зазвичай, уявлення про зміст регульованих відносин (тут він виступає в ролі соціолога) й історії такого правового регулювання. Без цього ефективної юридичної конструкції не створити. І соціологічний, і історичний методи додатково стимулюють правника-догматика звертатися до дійсності, щораз обгороджуючи його від небезпеки відірватися від життя.

Окреме питання – філософсько-методологічний фундамент галузевої юридичної науки. Якщо навіть про догматичний метод у фахівців із галузевого права немає чіткого уявлення (це периферія їх уваги), то філософське підґрунтя їх пізнавальної діяльності, як правило, перебуває далеко за гранню їх професійних інтересів. Воно й зрозуміло, щоб підготувати добротний цивільний або кримінальний кодекс, зовсім не обов'язково чітко визначитися в своїх гносеологічних установах і вирішити для себе, якої філософської платформи ти дотримуєшся (марксистсько-ленінської, позитивістської, гегельянської або кантіанської). У дореволюційній юридичній науці тема методології звучала в основному у філософів, теоретиків і соціологів права. Фахівці з галузевого права, що не виходили за межі своєї науки, були в основному

глухі до питань методології. У радянські часи тема методології в суспільствознавстві стає чи не першорядною, але не тому, що вона вважалася важливою в науковому аспекті, а через її ідеологічне значення: за допомогою методологічних установок Радянська влада реалізовувала принцип партійності, підганяючи соціальні науки під марксистську догму. Дотепер у дисертаційних роботах обов'язково присутній підрозділ, в якому здобувач визначає методологію свого дослідження. Із точки зору теорії науки ця вимога цілком обґрунтована, але, як уявляється, для більшості здобувачів у суспільних науках воно має суто формальний характер. Можна припустити, що історик, соціолог, філософ або юрист, що проводить дослідження, далекий від теми методології, не дуже замислюється, яких філософських концепцій він дотримується (що скоріше недолік, ніж переваги).

У другій половині XIX – першій третині XX ст. завдяки роботам англо- і німецькомовних юристів (Дж. Остін, К. Бергбом, Г. Кельзен) складається юридичний позитивізм – напрям, за оцінюванням окремих авторів, що теоретично обґрунтовує догматичну юриспруденцію. У цьому випадку розбудовується приблизно такий посил, що юридичний позитивізм, формуючись на ґрунті філософії позитивізму, виробляє теоретико-методологічний інструментарій, яким згодом користується і догматична юриспруденція. Іншими словами, юридичний позитивізм, сформувавшись як метатеорія юридичної догматики, надалі починає впливати на неї. Зовні це виявилось в створенні загальної теорії права нормативістського напрямку, спрямованої на уніфікацію й удосконалювання галузевого понятійного апарата. Однак насправді співвідношення галузевої догматики й юридичного позитивізму трохи інше. Юридичний позитивізм виникає як результат прагнення правників перенести формальний метод у загальну теорію права та на цій підставі проаналізувати державні та правові явища. Загальні підходи юридичної догматики беруться за зразок і застосовуються в загальній теорії права та держави. Первинна тут юридична догматика, юридичний позитивізм вторинний. Галузева юридична догматика самодостатня, вона не потребувала та не має потреби в послугах ні позитивістської

філософії, ні юридичного позитивізму. Коли з'являється філософія позитивізму та тим більше сам юридичний позитивізм, галузева догматика континентальної Європи вже сформована та досягла своїх класичних форм. Крім того, немає ніякого прямого зв'язку між юридичним позитивізмом кінця XIX – початку XX ст. і позитивістською філософією (якщо мати на увазі, наприклад, твори Дж. Остіна або К. Бергбома). Факт використання галузевою наукою догматичного методу вказує на його зв'язок не з філософським позитивізмом, а з формальною логікою. У догматичній юриспруденції ситуація приблизно така ж сама, як у природознавстві: застосовуються не принципи якої-небудь філософії, а набір методів, виведених із практики та зафіксованих формальною логікою (методи спостереження, описування, систематизації).

Таким чином, формально-догматичний метод – головний в догматичній юриспруденції – ніяк не пов'язаний ні з якою філософією. Два інших методи (історичний і соціологічний) також використовувалися не в зв'язку з якою-небудь філософією, вони виникали із практичної необхідності. Обидва методи піднімаються до рівня наукової методології, коли з'являються відповідні науки. На становлення історичного методу вплинули історична наука й історична школа права, соціологічний метод одержав популярність завдяки соціології.

На жаль, в кваліфікаційній науковій праці В. В. Нордіо не застосований соціологічний метод, що сприяв би дослідженню соціального підґрунтя для встановлення необхідності протидіяти розглянутому кримінально протиправному делікту засобами кримінального права.

Загалом, висловлені застереження та побажання не впливають на загальне позитивне оцінювання рецензованого дослідження, оскільки частина з них належить до дискусійних і, як правило, вони не торкаються основних, концептуальних положень дисертації, або ж мають рекомендаційний характер і розглядаються мною виключно як підстава для наукової дискусії на засіданні разової спеціалізованої вченої ради із захисту дисертації Вадима Вікторовича Нордіо, під час якої дисертант має можливість

спростувати їх, відстоявши власні позиції, чи навести додаткові аргументи щодо власних висновків із метою покращення її подальших наукових розвідувань.

Підсумовуючи викладене, слід зазначити, що тема дисертації є надзвичайно актуальною, сформульовані автором висновки та рекомендації є достатньо аргументованими, автор спромігся досягти поставленої в дослідженні мети. Архітектоніка дисертації, матеріальне наповнення розділів і висновків специфічних заперечень не викликають. Прочитання тексту роботи засвідчує її самостійний характер і дотримання академічної доброчесності при її написанні, що відповідає нормативним вимогам Закону України «Про академічну доброчесність» від 18 грудня 2025 року № 4742-IX.

Кваліфікаційна наукова праця В. В. Нордіо написана на актуальну тему «Кримінальна відповідальність за правопорушення, вчинені виконавцями (державними або приватними) чи стосовно них» й є оригінальною, ґрунтовною, цілком завершеною працею, яка містить науково обґрунтовані результати проведеного дослідження. Дисертація відповідає спеціальності 081 «Право» та вимогам Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України від 12 січня 2022 року № 44 (із змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 341 від 21 березня 2022 року; № 502 від 19.05.2023; № 507 від 03.05.2024), вимогам до оформлення дисертації, затвердженої Наказом Міністерства освіти і науки України від 12 січня 2017 року № 40 (із змінами, внесеними згідно з Наказом Міністерства освіти і науки № 759 від 31.05.2019), а її автор – Нордіо Вадим Вікторович – заслуговує на присудження йому наукового ступеня доктора філософії з галузі знань 08 «Право» за спеціальністю 081 «Право».

Офіційний опонент

Професор кафедри фундаментальних і галузевих юридичних наук

Кременчуцького національного університету
імені Михайла Остроградського,
доктор юридичних наук, професор

І. І. Митрофанов